
Od:
Wysłano: 26 sierpnia 2026 20:58
Do: Wydział Spraw Obywatelskich (BM)
Temat: PETYCJA – obywatelski standard pouczeń i realizacji praw podczas czynności Policji
Kategorie: Kategoria Żółty

UWAGA: Ta wiadomość została wysłana przez nadawcę spoza sądów i Ministerstwa Sprawiedliwości. Prosimy nie klikać na linki ani nie otwierać załączników, chyba że rozpoznasz źródło wiadomości e-mail i wiesz, że jej treść jest bezpieczna.

adres poczty elektronicznej: adres nadawcy niniejszej wiadomości

Do:
Ministra Sprawiedliwości

PETYCJA W INTERESIE PUBLICZNYM

o podjęcie inicjatywy ustawodawczej w sprawie obywatelskiego standardu pouczeń i realizacji praw podczas czynności Policji i innych organów postępowania represyjnego

Na podstawie art. 63 KONSTYTUCJI RP oraz art. 2 ust. 1–3 i art. 4 ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach wnoszę, w interesie publicznym, o podjęcie inicjatywy ustawodawczej zmierzającej do przebudowy systemu pouczeń stosowanych podczas czynności Policji oraz innych organów prowadzących postępowania karne i wykroczeniowe.

Nie wyrażam zgody na ujawnienie mojego imienia, nazwiska ani danych teleadresowych na stronie internetowej lub w Biuletynie Informacji Publicznej.

I. ISTOTA PETYCJI

Obecny model pouczeń jest w znacznym stopniu skonstruowany z perspektywy czynności organu: jakie informacje organ ma formalnie przekazać, aby następnie móc przeprowadzić czynność. Postuluję odwrócenie tej perspektywy i przyjęcie zasady:

CZŁOWIEK → JEGO STATUS → JEGO PRAWA → RZECZYWISTE ZROZUMIENIE → REALNA MOŻLIWOŚĆ SKORZYSTANIA Z PRAWA → DOPIERO NASTĘPNIE CZYNNOŚĆ ORGANU.

Samo wręczenie formularza, odczytanie formuły prawnej albo uzyskanie podpisu pod pouczeniem nie powinno automatycznie oznaczać, że obywatel został skutecznie poinformowany i mógł świadomie skorzystać z przysługujących mu gwarancji.

II. PODSTAWY KONSTYTUCYJNE I EUROPEJSKIE

Postulowana reforma służy pełniejszej realizacji w szczególności:

- art. 2 KONSTYTUCJI RP – zasady demokratycznego państwa prawnego, – art. 7 KONSTYTUCJI RP – zasady legalizmu,
- art. 30 KONSTYTUCJI RP – ochrony godności człowieka, – art. 31 ust. 3 KONSTYTUCJI RP – zasady proporcjonalności,
- art. 32 KONSTYTUCJI RP – zasady równości, – art. 41 KONSTYTUCJI RP – ochrony wolności osobistej, – art. 42 ust. 2 KONSTYTUCJI RP – prawa do obrony we wszystkich stadiach postępowania, – art. 42 ust. 3 KONSTYTUCJI RP –

domniemania niewinności, – art. 45 ust. 1 KONSTYTUCJI RP – prawa do sądu, – art. 51 KONSTYTUCJI RP – ochrony autonomii informacyjnej, – art. 63 KONSTYTUCJI RP – prawa składania petycji, wniosków i skarg, – art. 6 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka, – dyrektywy 2012/13/UE w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym, – dyrektywy 2013/48/UE dotyczącej prawa dostępu do adwokata.

III. POSTULOWANE ZMIANY

1. Zasada skutecznego pouczenia

Wnoszę o wprowadzenie do Kodeksu postępowania karnego i Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia zasady, że informacja o prawach i obowiązkach ma być przekazywana w sposób umożliwiający ich rzeczywiste zrozumienie i wykonanie. Sam podpis pod formularzem nie powinien przesądzać o skuteczności pouczenia.

2. Jasne wskazanie statusu obywatela

Przed rozpoczęciem czynności obywatel powinien usłyszeć prostym językiem, czy jest świadkiem, pokrzywdzonym, osobą faktycznie podejrzaną o wykroczenie, podejrzanym czy zatrzymanym oraz jakie skutki wiążą się z tym statusem.

3. Obowiązkowa informacja, czy trzeba odpowiadać

W pouczeniu powinien być wyraźny blok: „CZY MUSISZ ODPOWIADAĆ?”. Osoba mająca prawo odmowy wyjaśnień lub odpowiedzi powinna otrzymywać prostą informację, że skorzystanie z tego prawa samo w sobie nie oznacza przyznania się do winy.

4. Realna informacja o prawie do obrońcy

Pouczenie powinno wyjaśniać nie tylko, że obywatel „ma prawo do obrońcy”, lecz również czy może skonsultować się z nim przed przesłuchaniem, czy obrońca może uczestniczyć w czynności, jak zgłosić żądanie kontaktu oraz na jakich zasadach można uzyskać obrońcę z urzędu.

5. Zakaz obchodzenia prawa do obrony przez „rozmowę przed przesłuchaniem”

Należy uregulować sytuację, w której organ posiada już konkretne podstawy do podejrzenia osoby, ale pozyskuje od niej informacje o czynie jeszcze przed formalnym pouczeniem, pod pozorem „rozmowy wstępnej”, „rozeznania sytuacji” albo przesłuchania jej jako świadka.

Pojawienie się podstaw do zmiany statusu powinno powodować przerwanie czynności, udzielenie właściwego pouczenia i dopiero potem kontynuowanie przesłuchania.

6. Konkretna informacja o zarzucie

Nie powinno wystarczać ogólne zdanie „ma Pan/Pani prawo do znajomości treści zarzutu”. Przed wyjaśnieniami osoba powinna otrzymać, w zakresie znanym organowi, opis czynu, miejsce, czas, sposób działania, kwalifikację prawną oraz podstawowe okoliczności uzasadniające podejrzenie, z zastrzeżeniem ustawowo określonych wyjątków.

7. Informacja o podstawie faktycznej i prawnej czynności

Przed czynnością ingerującą w prawa lub wolności obywatel powinien otrzymać odpowiedź na cztery pytania: CO organ robi, DLACZEGO, NA JAKIEJ PODSTAWIE PRAWNEJ oraz JAK DALEKO SIĘGA UPRAWNIENIE ORGANU.

8. Dwupoziomowy system pouczeń

Pierwsza strona powinna zawierać prostym językiem najważniejsze prawa „tu i teraz”: status, zarzut, prawo do milczenia, obrońca, możliwość przeczytania dokumentu, zgłaszania poprawek, uzyskania kopii i zaskarżenia czynności. Drugi poziom powinien zawierać pełne szczegóły prawne, podstawy prawne, terminy i wyjątki.

9. Środki zaskarżenia przy każdym prawie

Jeżeli odmowa realizacji danego prawa podlega zażaleniu lub innej kontroli, informacja o środku zaskarżenia, terminie, właściwym organie i sposobie wniesienia powinna być umieszczona bezpośrednio przy tym prawie. Obywatel nie powinien dowiadywać się dopiero później, że odmowę można było zaskarżyć.

10. Podpis nie może oznaczać zrzeczenia się praw

Należy ustawowo wskazać, że podpis pod pouczeniem potwierdza co do zasady odbiór dokumentu, a nie przyznanie się do winy, akceptację wersji organu, rezygnację z adwokata, rezygnację z prawa do milczenia ani uznanie prawidłowości czynności. Zrzeczenie się prawa, jeśli jest prawnie dopuszczalne, powinno być odrębne, jednoznaczne i świadome.

11. Obowiązkowe prawo do przeczytania protokołu i zgłoszenia zastrzeżeń

Przed podpisaniem protokołu osoba powinna zostać wyraźnie poinformowana o prawie przeczytania całości dokumentu oraz zgłoszenia poprawek, uzupełnień i zastrzeżeń. Formularze powinny zawierać odrębne, widoczne pole na uwagi osoby uczestniczącej w czynności.

12. Prawo do kopii podstawowych dokumentów

Należy zapewnić, w granicach odpowiednich dla danego statusu procesowego, możliwość otrzymania kopii dokumentu, który obywatel podpisał, który zawiera jego oświadczenia, potwierdza jego pouczenie albo dokumentuje istotną ingerencję w jego prawa.

13. Dokładne dokumentowanie czasu czynności

Dokumentacja powinna wskazywać rzeczywisty moment rozpoczęcia ograniczenia swobody, udzielenia pouczenia, przedstawienia zarzutu, zgłoszenia żądania obrońcy, rozpoczęcia i zakończenia przesłuchania oraz zakończenia ingerencji w wolność.

14. Szczególny standard przy zatrzymaniu

Osoba zatrzymana powinna otrzymywać na początku prostą informację: dlaczego nie może odejść, kto podjął decyzję, na jakiej podstawie, jak ją zaskarżyć, jak uzyskać prawnika, kogo może powiadomić, jak uzyskać pomoc medyczną i jaki jest maksymalny czas zatrzymania.

15. Rejestracja i zabezpieczanie nagrań

Jeżeli czynność jest rejestrowana przez urządzenie służbowe, obywatel powinien być informowany o rejestracji i zasadach dostępu lub zabezpieczenia materiału. Należy rozważyć prosty mechanizm niezwłocznego zabezpieczania istniejących nagrań po zgłoszeniu zarzutu nadmiernej siły, bezprawnego zatrzymania, groźby, uniemożliwienia obrońcy lub niezgodności protokołu z przebiegiem czynności.

16. Test zrozumiałości formularzy

Przed wejściem w życie formularz powinien przechodzić test z udziałem osób bez wykształcenia prawniczego, sprawdzający, czy odbiorca rozumie swój status, prawo do odmowy, dostęp do obrońcy, środki zaskarżenia, konsekwencje podpisu i najważniejsze terminy.

17. Audyt wszystkich obowiązujących formularzy

Wnoszę o przeprowadzenie wspólnie z MSWiA pełnego audytu formularzy stosowanych przez Policję i inne organy, obejmującego ich aktualność, kompletność, zgodność z KONSTYTUCJĄ RP, prawem UE, EKPC oraz zrozumiałość dla osoby bez wykształcenia prawniczego.

18. Publiczny rejestr aktualnych wzorów

Powinien istnieć jeden publiczny rejestr formularzy i pouczeń ze wskazaniem wersji, dat obowiązywania, podstaw prawnych i historii zmian, tak aby obywatel, pełnomocnik i sąd mogli łatwo ustalić, jaki druk obowiązywał w dniu danej czynności.

19. Automatyczny obowiązek aktualizacji formularzy

Każda zmiana ustawy rozszerzająca lub modyfikująca prawo obywatela powinna powodować obowiązkowy przegląd formularzy w ustawowym terminie. Nie powinno dochodzić do sytuacji, w której prawo już istnieje, lecz druk używany przez organ nadal o nim nie informuje.

20. Skutek istotnego naruszenia prawa do informacji

Wnoszę o analizę wprowadzenia ustawowego mechanizmu, zgodnie z którym sąd przy ocenie dowodu z wypowiedzi obywatela bada, czy przed jej uzyskaniem osoba została prawidłowo poinformowana o swoim statusie i prawach, czy umożliwiono jej skorzystanie z przysługującej pomocy prawnej oraz czy uchybienie mogło wpływać na świadome lub dobrowolne złożenie wypowiedzi. Nie chodzi o automatyczną nieważność czynności z powodu każdej drobnej wady technicznej, ale o realne konsekwencje istotnych naruszeń praw obrony.

IV. PROPOZYCJA ZASADY GENERALNEJ

Wnoszę o rozważenie przepisu o znaczeniu zbliżonym do następującego:

„Organ procesowy przekazuje osobie informację o przysługujących jej prawach i ciążących na niej obowiązkach w sposób umożliwiający ich rzeczywiste zrozumienie i wykonanie, odpowiedni do charakteru czynności, statusu procesowego oraz potrzeb komunikacyjnych tej osoby.

Samo wręczenie lub podpisanie formularza nie przesądza o skuteczności pouczenia, jeżeli z okoliczności wynika, że informacja nie została przekazana w sposób pozwalający na świadome skorzystanie z prawa.”

Ponadto czynność wymagająca uprzedniego pouczenia powinna co do zasady rozpoczynać się dopiero po zapewnieniu realnej możliwości skorzystania z praw, które zgodnie z ustawą przysługują osobie przed rozpoczęciem tej czynności. Wyjątki powinny wynikać z ustawy, być interpretowane ściśle, dokumentowane i podlegać późniejszej kontroli.

V. UZASADNIENIE SYSTEMOWE

Organ państwa jest profesjonalnym uczestnikiem postępowania, dysponuje wiedzą prawną, systemami informacyjnymi, dokumentacją oraz – w granicach ustawy – możliwością stosowania przymusu. Obywatel często pierwszy raz znajduje się w jednostce Policji, działa w stresie, nie zna różnicy między prawem a poleceniem, nie zna terminów ani konsekwencji własnych odpowiedzi.

W takim układzie formalne wręczenie skomplikowanej kartki nie zawsze zapewnia rzeczywistą równowagę. Prawo do obrony wynikające z art. 42 ust. 2 KONSTYTUCJI RP powinno być prawem użytecznym w chwili, w której obywatel podejmuje decyzję o swojej procesowej postawie, a nie dopiero prawem rekonstruowanym przez pełnomocnika po zakończeniu przesłuchania.

Petycja nie zmierza do ograniczenia skuteczności Policji. Przejrzyste zasady chronią także prawidłowo działających funkcjonariuszy, ponieważ pozwalają łatwo wykazać, co przekazano obywatelowi, kiedy, jakie były podstawy czynności i jakie decyzje podjął sam zainteresowany.

VI. AKTUALNY KONTEKST LEGISLACYJNY

W lipcu 2026 r. Rada Ministrów przyjęła projekt Ministerstwa Sprawiedliwości dotyczący prostszych i bardziej zrozumiałych pouczeń w postępowaniu karnym, z planowanym wejściem zmian w życie od 1 stycznia

2027 r. Obecny moment jest więc szczególnie właściwy do rozszerzenia reformy z poziomu „prostszego formularza” do poziomu „skutecznego wykonywania praw obywatela przed i podczas czynności organu”.

VII. ŻĄDANIE

Wnoszę o:

- 1) podjęcie prac legislacyjnych nad przedstawionymi postulatami;
- 2) objęcie nimi Kodeksu postępowania karnego, Kodeksu postępowania w sprawach o wykroczenia oraz odpowiednich aktów wykonawczych;
- 3) przeprowadzenie wspólnego z MSWiA audytu formularzy policyjnych;
- 4) konsultacje z Rzecznikiem Praw Obywatelskich, przedstawicielami adwokatury i radców prawnych, organizacjami praw człowieka, środowiskiem naukowym, ekspertami prostego języka i dostępności;
- 5) ocenę zgodności nowych rozwiązań z KONSTYTUCJĄ RP, EKPC i prawem Unii Europejskiej;
- 6) przedstawienie informacji, które postulaty zostały przyjęte, odrzucone lub skierowane do dalszych prac wraz z uzasadnieniem.

Proszę o potraktowanie niniejszego pisma jako petycji w rozumieniu ustawy z dnia 11 lipca 2014 r. o petycjach.

Z poważaniem

